

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МІГРАНТАМИ:
ЗАКОРДОННИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти магістр

Виконала: здобувачка II курсу 07-211М групи
заочної форми навчання
спеціальності 231 Соціальна робота
освітньо-професійної програми «Соціальна
робота»
Лілія ЗІКРАНЕЦЬ

Керівник: к.соц.н., доцентка
Тетяна ЧЕРКАШИНА

Рецензент: доктор філологічних наук, доцент,
професор Вінницького соціально-економічного
інституту ВНЗ «Відкритий міжнародний
університет розвитку людини «Україна»
Ігор ЦУРКАН

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1.Теоретико-методологічні аспекти вивчення міграції як соціального явища.....	7
1.1. Міграція: сутність, причини виникнення та види.....	7
1.2. Законодавче забезпечення захисту прав мігрантів в Україні.....	13
1.3. Соціальна робота з різними категоріями мігрантів.....	17
Розділ 2.Технологізація практики соціальної роботи з мігрантами.....	23
2.1.Організаційні та технологічні підходи до соціальної роботи з мігрантами за кордоном.....	23
2.2. Український досвід соціальної роботи з різними категоріями мігрантів.....	32
2.3.Рекомендації щодо удосконалення соціальної роботи з мігрантами на локальному рівні.....	37
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50

ВСТУП

Відповідно до Конституції України соціальний розвиток є пріоритетним напрямком для нашої держави. Тому соціальна робота виконує ключову роль у формуванні сучасного суспільства на основі демократичних принципів, свободи особистості та захисту прав.

Сучасні глобальні зміни в світі сприяють активізації міграційних процесів. Зокрема, повномасштабне вторгнення РФ в Україну призвело до масового переміщення українців до інших країн. У цьому контексті актуальним є питання соціального захисту мігрантів як в інших країнах, так і в Україні, яка також є приймаючою стороною для іноземних громадян.

За даними органів статистики на кінець 2021 року в Україні, на обліку перебувало 303 тис. осіб іммігрантів. На сьогодні їх численність скоротилась у 2-3 рази у порівнянні з довоєнними тенденціями, хоча в Києві та Київській області понад 150 тисяч іноземних громадян перебувають на обліку. Зазначені цифри говорять про необхідність соціальної роботи з мігрантами.

Огляд сучасного стану цієї проблеми базується на дослідженнях провідних фахівців у сфері міграційних процесів.

Питання міграції в соціальному середовищі розглядали вчені: Т. Алексеєнко [1], Л. Гончар, М. Дибаш [4], А. Капська [9], Н. Лавриченко [12], О. Малиновська [13], В. Москаленко [15], Л. Моргай [16], І. Петрик, О. Ровенчак [30], В. Рюль [31,32], О. Світлов [33], М. Слюсаревський [35], І. Сушик [37] та ін.

Хоча існує чимало наукових праць, присвячених міграційним процесам, дослідження умов, у яких опинилися мігранти, потребує подальшого вдосконалення для забезпечення державної безпеки. Тому наукові дослідження в цій галузі залишаються актуальними.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
«Кваліфікаційну роботу виконано в рамках наукової теми кафедри філософії, соціології та соціальної роботи «Сучасні технології формування професійної діяльності в умовах трансформації українського суспільства» (державний реєстраційний № 0117U006790). Тема роботи була представлена і затверджена на засіданні кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протокол від 11.09.2023 р. № 1 та від 02.09.2024 р. № 1), а також закріплена наказом Херсонського державного університету.

Об'єкт дослідження - соціальна робота з мігрантами.

Предмет дослідження - організація соціальної роботи з мігрантами.

Мета - проаналізувати технології соціальної роботи з мігрантами за кордоном та в Україні.

Виходячи з мети дослідження, нами було виокремлено наступні **завдання дослідження:**

- визначити дефініцію «міграція», її види та причини виникнення;
- проаналізувати українське законодавство щодо соціального захисту мігрантів;
- дослідити сутність соціальної роботи з різними категоріями мігрантів;
- визначити організаційні та технологічні підходи до соціальної роботи з мігрантами за кордоном та в Україні;
- розробити рекомендації щодо удосконалення роботи соціальних служб з мігрантами на локальному рівні.

Для досягнення поставлених цілей застосовуються такі **методи дослідження:**

- історичний метод використано для виявлення динаміки розвитку міграційних процесів у часовій перспективі;
- на основі порівняльного методу проведено аналіз правових основ досліджуваних процесів;

- системний метод дозволив узагальнити наукові концепції та розробки вітчизняних і зарубіжних науковців, присвячені питанням міграції та соціальної роботи з мігрантами;

- за допомогою типологічного аналізу виконано класифікацію видів міграції та напрямів соціальної роботи з мігрантами;

- метод системно-структурного аналізу застосовано для розробки структури соціальних органів і надання рекомендацій щодо покращення соціальної роботи з мігрантами.

Наукова новизна одержаних результатів: було поглиблено вивчено поняття «міграція», «мігранти», «міграційні процеси», що широко зустрічається в сучасному суспільстві; структуровано категорії та різновиди мігрантів; розроблено методичні рекомендації щодо удосконалення соціальної роботи з мігрантами на локальному рівні, для органів публічної влади, запропоновано структура реорганізації районного управління праці та соціального захисту населення.

Практична значущість. Теоретичні матеріали дослідження можуть бути корисними для кураторів академічних груп, соціальних педагогів, психологів та соціальних працівників з метою вивчення проблем міграції та роботи з мігрантами.

Матеріали та результати кваліфікаційної роботи також можуть бути використані у процесі формування науково-методичних посібників, підготовки до навчальних занять з проблем міграції та в практичній діяльності студентів і викладачів вищої освіти.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях та попередніх захистах кваліфікаційної роботи кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протоколи від 11.09.2023 р. № 1, від 02.09.2024 р. № 1). Результати дослідження стали предметом доповіді під час I Регіональної науково-практичної конференції «Теорія та практика соціальної роботи: досвід, сучасний стан, стратегії» для здобувачів вищої освіти та молодих науковців (03-04 грудня 2024 року,

м. Івано-Франківськ). На основі результатів дослідження підготовлено до друку наукову публікацію: Зікранець Л.В. Закордонний досвід соціальної роботи з мігрантами. *Магістерські студії: електронний альманах*. 2024. Вип. XXIV. С.

Структура кваліфікаційної роботи. Дана робота включає вступ, два розділи, шість підрозділів, висновки та список використаних джерел (49 найменувань). Основний текст роботи викладено на 48 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ МІГРАЦІЇ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА

1.1. Міграція: сутність, причини виникнення та види

У сучасному світі виникають проблеми, пов'язані з впливом зовнішніх чинників, таких як політичні, економічні, соціальні, демографічні та інші. Однією з таких проблем є міграція та міграційні процеси, що охоплюють багато країн. На жаль, Україна не стала винятком.

Міграційні процеси значно впливають на геополітику, міжнародний порядок та внутрішні справи окремих держав. Кожна країна розробляє власну міграційну політику як частину своєї соціальної стратегії.

Україні важливо враховувати досвід інших країн у роботі з мігрантами для створення ефективної системи соціального захисту та соціального забезпечення [37].

Міграційні процеси мають двоїсту природу – вони впливають на країни як позитивно, так і негативно. З одного боку, міграція сприяє соціальному, економічному та демографічному розвитку, особливо завдяки залученню кваліфікованих іноземних працівників, що є важливим для економічного зростання країн. Міграція також є способом збільшення чисельності населення, що особливо важливо для країн із демографічними проблемами. З іншого боку, міграція може стати джерелом політичних проблем, оскільки масове переселення людей через національні кордони призводить до створення великих імміграційних громад, які можуть демонструвати нестабільну міграційну поведінку. Це, в свою чергу, може викликати соціальну напруженість всередині країн, спричиняючи конфлікти через культурні, економічні та соціальні відмінності.

Таким чином, міграція є складним явищем, що потребує всебічного підходу та міжнародного регулювання для мінімізації

негативних наслідків і максимального використання її позитивних аспектів.

Слово "міграція" походить з латинського *migratio* (від *migro* – переходжу) і означає переселення або переміщення. Міграція може бути описана як суспільне явище, яке виникає в наслідок наявності соціальних проблем у країні [за 40].

Аналізуючи думку М. Слюсаревського та О. Блинової, можна зробити висновок, що ключовою особливістю міграції є намір людини змінити місце проживання з метою осісти на новому місці. Центральним поняттям, на яке звертають увагу дослідники, є "рідний дім" — місце, де людина відчуває себе захищеною і стабільною. Ця концепція відрізняється від явищ, пов'язаних із мобільністю, таких як подорожі, відрядження або тимчасова праця, оскільки вони не передбачають довготривалої зміни місця проживання. Міграція, на відміну від цих форм мобільності, передбачає глибші зміни в житті людини, пов'язані з постійним переміщенням та адаптацією до нового соціального та культурного середовища [35, с.41-54].

У широкому сенсі міграція — це переміщення населення в просторі, яке не залежить від напрямку руху, його цілей, причин або наслідків. У процесі міграції змінюється регіон або країна проживання людей. Більшість науковців не вважають міграцією переміщення, які відбуваються в межах одного населеного пункту. Однак є випадки, коли такі переміщення всередині населених пунктів також включаються до міграційних процесів.

У вузькому розумінні міграція трактується як переміщення населення, яке призводить до територіального перерозподілу. У такому випадку міграцією вважається переміщення, яке супроводжується фактичним переселенням з однієї місцевості в іншу, причому формальним підтвердженням цього в Україні є реєстрація на новому місці проживання [33].

За визначенням О. Ровенчака, міграція — це перетин адміністративного кордону, просторовий рух осіб або груп, який може бути добровільним чи примусовим, від місця виїзду до місця в'їзду, незалежно від наявності законних підстав. Цей процес може тривати певний час або бути постійним, і часто призводить до зміни постійного місця проживання. Міграція охоплює як еміграцію, так і імміграцію. Відповідно, мігрант — це особа, що бере участь у цьому процесі [30, с. 127-129].

О.Малиновська пропонує детальний опис міграції як суспільного явища, розглядаючи різні її типи. Вона виокремлює кілька ключових категорій міграції:

- сімейна міграція – переміщення, пов'язане зі створенням або возз'єднанням сімей;
- трудова міграція – міграція з метою працевлаштування, часто з метою поліпшення економічного становища;
- інтелектуальна та навчальна міграція – переміщення осіб для отримання освіти або використання професійних знань за кордоном;
- недобровільна міграція – переміщення під примусом, наприклад, біженців або переміщених осіб через військові конфлікти чи переслідування;
- мігранти з неврегульованим статусом або нелегальні мігранти – особи, які перебувають у країні без належної правової підстави.

Такий поділ допомагає краще зрозуміти різноманітність міграційних процесів і виклики, які вони створюють для державної політики та суспільства. Кожен із типів міграції вимагає окремого підходу в питаннях соціального захисту, правового врегулювання та інтеграції мігрантів [13].

У сучасній соціології міграція класифікується за кількома критеріями:

1. За напрямом переміщення:
 - Зовнішня міграція – переміщення між країнами.

- Внутрішня міграція – переміщення всередині країни (наприклад, з села до міста).
2. За тривалістю перебування:
- Постійна міграція – переміщення з метою постійного проживання.
 - Тимчасова міграція – переміщення на обмежений період із подальшим поверненням або переміщенням далі.
 - Сезонна міграція – переміщення для сезонної роботи (наприклад, у сільському господарстві).
3. За причинами переміщення:
- Економічна міграція – через пошук кращих економічних можливостей.
 - Політична міграція – через політичні причини (війни, переслідування).
 - Екологічна міграція – через природні катастрофи або зміну клімату.
 - Освітня міграція – для здобуття освіти або підвищення кваліфікації.
 - Сімейна міграція – для возз'єднання з родиною або через шлюб.
4. За ступенем добровільності:
- Добровільна міграція – за власним бажанням.
 - Вимушена міграція – через зовнішні обставини, які змушують залишити місце проживання.
5. За легальністю:
- Легальна міграція – відповідно до законодавства країни прибуття.
 - Нелегальна міграція – порушення законодавства під час переміщення.
6. За формою організації:
- Індивідуальна міграція – переміщення окремих осіб або сімей.
 - Групова міграція – організовані переміщення великих груп населення.
7. За характером переміщення:
- Циркулярна міграція – повторювані переміщення між кількома

місцями проживання.

- Маятникова міграція – регулярні переміщення між місцем проживання та місцем роботи або навчання.

Ця класифікація дає змогу краще зрозуміти різні форми міграції та їхній вплив на соціальні, економічні та політичні процеси, а також дозволяє враховувати специфіку кожного типу для розробки відповідних політик [за 17, с. 81-89].

У сучасних умовах воєнного стану в нашій країні до вже існуючих видів міграції варто додати поняття "внутрішньо переміщені особи" та "біженці", які отримали офіційне визначення на державному рівні. Зокрема Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначає внутрішньо переміщену особу як громадянина України, іноземця або особу без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання. Така особа була змушена залишити своє місце проживання через збройний конфлікт, тимчасову окупацію, насильство, порушення прав людини або надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру [19].

Аналізуючи визначення міграції та її видів, можна виокремити ключові причини цього явища. Міграція зазвичай викликана низкою економічних, соціальних, політичних та екологічних факторів. Основні причини міграції включають:

- економічні причини – пошук кращих умов для життя, вищих зарплат, роботи або економічної стабільності.
- політичні фактори – переслідування, війни, політичні репресії, що змушують людей шукати безпечніше середовище.
- екологічні причини – природні катастрофи, зміни клімату або екологічні проблеми, що роблять неможливим проживання в певних регіонах.
- соціальні причини – возз'єднання з сім'єю, покращення доступу до освіти, охорони здоров'я або інших соціальних послуг.

Отже, міграція має багатофакторний характер, і кожен тип міграції може бути викликаний різними причинами, залежно від обставин.

Аналізуючи причини міграції для внутрішньо переміщених осіб, що є надзвичайно актуальним для нашої країни в умовах військового конфлікту, можна виділити кілька ключових аспектів, описаних науковцями, такими як Алексеєнко Т.Ф., Гончар Л.В., Куниця Т.Ю., Бибики Д.Д.:

- втрати майна та стабільних умов життя – військовий конфлікт часто призводить до знищення або втрати житла та інших важливих ресурсів, які забезпечують стабільність і безпеку життя.

- відсутність можливостей для задоволення життєвих потреб – в умовах війни виникає дефіцит ресурсів, таких як їжа, вода, медичні послуги та освіта, що змушує людей покидати небезпечні райони.

- ризики втрати суб'єктності – переміщені особи можуть відчувати себе безпорадними і втраченими, що проявляється у відчутті непотрібності, безнадії і безперспективності. це веде до кризи ідентичності та самооцінки.

- розрив структурної ідентичності – війна може зруйнувати соціальні структури і зв'язки, що веде до втрати відчуття свого місця в суспільстві та особистої ідентичності.

- порушення родинних ідентичностей та зв'язків – конфлікти розривають родинні зв'язки, що ускладнює емоційний стан і соціальні відносини переміщених осіб.

- втрата довіри та чітких орієнтирів – внутрішньо переміщені особи можуть відчувати розрив у соціальних зв'язках і довірі до соціальних інститутів, що веде до відчуження і конфліктів між групами.

- складнощі виразу особистої ідентичності – в умовах переміщення люди можуть мати труднощі з визначенням своєї ідентичності та ролі в нових умовах.

- труднощі соціальної адаптації – переміщені особи стикаються з проблемами адаптації до нових соціальних і життєвих умов, що ускладнює їх інтеграцію у новому середовищі.

Ці фактори підкреслюють багатогранність і складність причин міграції для внутрішньо переміщених осіб, що впливають на їхнє психологічне і соціальне становище, а також на потреби у соціальному захисті та підтримці [1, с.11].

Отже, слід підкреслити, що міграція є соціальним явищем, що включає переміщення людей з одного місця в інше під впливом зовнішніх обставин. Наразі основними факторами, що впливають на міграційні настрої, є політичні та економічні аспекти. Проте, зазвичай не можна говорити про домінування лише одного фактора. Рішення про міграцію зазвичай приймається на основі поєднання різних мотивів, таких як: рівень безпеки в країні, соціально-економічна стабільність, особисті та сімейні обставини, матеріальний і культурний рівень життя, економічна ситуація, стан національного ринку праці, демографічні зміни та інші чинники.

1.2. Законодавче забезпечення захисту прав мігрантів в Україні

В Україні протягом періоду незалежності було розроблено законодавство, яке забезпечує захист мігрантів, що переїжджають до нашої країни. Це законодавство сформувало основи для національної міграційної політики.

Основними правовими актами України, що визначають правовий статус іммігрантів та біженців є Конституція України [10], а також Закон України «Про громадянство України» [5].

Згідно з проектом Закону України «Про основні засади державної міграційної політики України», міграційна політика визначається як «сукупність заходів, які реалізуються державою для регулювання міграційних процесів з метою захисту національних інтересів, безпеки та

територіальної цілісності країни, а також для забезпечення належного соціально-економічного, демографічного і науково-освітнього розвитку держави» [25].

Основними правовими нормативними актами, що сприяють інтеграції імігрантів в українське суспільство є Закон України «Про імміграцію» [23] та Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [20].

Таким чином, міграційна політика в Україні охоплює комплекс заходів, спрямованих на управління процесами міграції, забезпечуючи баланс між національною безпекою і соціально-економічними потребами держави.

Державна міграційна політика України формується на основі кількох ключових документів, які визначають як стратегічні цілі, так і конкретні механізми для реалізації державної політики в галузі міграції, зокрема в контексті внутрішньо переміщених осіб та інтеграції з європейськими стандартами:

- Концепція державної міграційної політики України, яка визначає стратегічні напрями та механізми реалізації міграційної політики в Україні. Вона охоплює основні напрямки і підходи, які повинні використовуватися для ефективного управління міграційними процесами [11].

- Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року. У 2024 році до цієї стратегії були внесені зміни, що включають забезпечення захисту прав і інтересів осіб, які змушені були покинути свої домівки через війну, а також створення умов для їх повернення в Україну. Крім того, стратегія акцентує на приведенні українського законодавства та адміністративної практики у сфері міграції у відповідність до стандартів Європейського Союзу [28].

- Згідно з вище зазначеними документами, головними завданнями української міграційної політики є повернення громадян України, які були

змушені залишити країну через військові конфлікти, а також залучення іноземців до українського ринку праці. Вчені з Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України акцентують увагу на необхідності залучення 300 тисяч мігрантів для підтримки чисельності населення на рівні 30 мільйонів осіб [28].

Мігранти з інших країн можуть унести позитивний внесок у соціально-економічний розвиток, завдяки поповненню робочої сили, створенню нових робочих місць, а також інтеграції нового досвіду і кваліфікацій [39].

Регулювання міграційних процесів в Україні здійснюється відповідно до Конституції, законів та інших нормативно-правових актів, а також міжнародних договорів, які були ратифіковані Верховною Радою України [14].

До основних законів в цій сфері належать Закони України: «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [22], «Про імміграцію» [23], «Про зайнятість населення» [24].

Згідно з нормативно-правовим забезпеченням міграційних процесів в Україні, державна міграційна політика охоплює кілька ключових завдань:

- регулювання міграційних потоків: управління імміграцією та еміграцією: встановлення чітких і ефективних правил для в'їзду і виїзду осіб, включаючи отримання віз і дозволів на проживання та роботу; контроль за нелегальною міграцією: запобігання нелегальному в'їзду через посилення прикордонного контролю, виявлення і депортацію нелегальних мігрантів, боротьба з організованою злочинністю, що займається незаконним перевезенням людей.

- забезпечення національної безпеки: протидія тероризму і екстремізму: запобігання проникненню осіб, пов'язаних з терористичними та екстремістськими угрупованнями; соціальна інтеграція мігрантів: сприяння інтеграції мігрантів в українське суспільство через навчання

мови, ознайомлення з культурою та правовою системою України, а також запобігання створенню паралельних суспільств і гетто.

- захист прав мігрантів: гарантії дотримання прав людини: забезпечення прав і свобод мігрантів відповідно до міжнародних стандартів, включаючи доступ до правової допомоги, освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг; боротьба з дискримінацією: протидія будь-яким формам дискримінації мігрантів за ознаками раси, етнічної приналежності, релігії, статі чи інших характеристик.

- сприяння реінтеграції українських трудових мігрантів: підтримка повернення та реінтеграції: розробка програм для повернення українських трудових мігрантів і їх соціально-економічної реінтеграції, використання досвіду та капіталу мігрантів для розвитку національної економіки.

- міграційне законодавство та міжнародна співпраця: гармонізація законодавства: вдосконалення національного міграційного законодавства відповідно до стандартів ЄС та міжнародних організацій; міжнародна співпраця: посилення співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями у сфері регулювання міграційних процесів, боротьби з нелегальною міграцією і торгівлею людьми.

- соціально-економічний розвиток регіонів: збалансування міграційних потоків: стимулювання економічного розвитку депресивних регіонів для зменшення внутрішньої міграції і депопуляції, особливо в сільській місцевості; інтеграція внутрішньо переміщених осіб: забезпечення прав і можливостей для ВПО, включаючи житло, роботу, соціальну підтримку та доступ до послуг.

- інформування та просвіта: проведення інформаційних кампаній: підвищення обізнаності населення щодо прав і обов'язків мігрантів та запобігання ксенофобії і расизму; консультаційні послуги: надання консультацій з питань працевлаштування, освіти, медицини та соціального забезпечення.

- адаптація та інтеграція іноземців: організація курсів з вивчення української мови та ознайомлення з культурними особливостями; забезпечення доступу до медичних послуг, освіти, соціального захисту та інших важливих послуг для іноземців, які легально проживають в Україні.

Ці завдання спрямовані на те, щоб міграційна політика України була ефективною, гуманною та відповідала міжнародним стандартам, забезпечуючи при цьому інтереси як держави, так і мігрантів.

1.3. Соціальна робота з різними категоріями мігрантів

Важливість соціальної роботи з мігрантами зосереджена в контексті забезпечення соціального захисту та інтеграції їх в соціум. Основна мета соціальної роботи в цьому випадку полягає у створенні умов для успішної адаптації мігрантів до нового середовища та подоланні перешкод, з якими вони стикаються.

Соціальна робота з даною категорією має двосторонній характер взаємозв'язку між міграцією та безпекою. З одного боку, міграційні потоки можуть створювати ризики для безпеки держав і громад, що приймають мігрантів. Це може відобразитися на стабільності соціальних структур, ринку праці та культурних відносинах. З іншого боку, самі мігранти часто стають уразливими та піддаються ризикам у країнах в'їзду, оскільки стикаються з дискримінацією, соціальною ізоляцією та економічними труднощами.

Сьогодні особливу увагу необхідно приділяти тому, що маргіналізація та соціальна виключення мігрантів може створювати передумови для небезпечної поведінки. Це є наслідком відсутності належної підтримки, недостатньої інтеграції та негативних умов проживання, що вимагає застосування комплексних та індивідуально орієнтованих методів соціальної роботи.

Загалом, ефективна соціальна робота має на меті сприяти інтеграції, запобігати виникненню соціальних конфліктів та зменшувати ризики, пов'язані з негативними наслідками міграції як для самих мігрантів, так і для приймаючого суспільства.

Аналіз наукових праць та досліджень демонструє, що соціальна робота має враховувати специфічні потреби кожної категорії мігрантів, зокрема сімейних, трудових, освітніх, недобровільних мігрантів, а також осіб з нерегульованим статусом.

Сімейна міграція потребує орієнтації на підтримку сімейних зв'язків, включаючи допомогу у вирішенні правових питань, які стосуються возз'єднання родини. Ця категорія мігрантів часто стикається з проблемами культурної адаптації, що вимагає не лише консультаційних, а й психологічних послуг для полегшення інтеграції в новому соціальному середовищі.

Трудова міграція спрямована на економічну активність мігрантів, тому соціальні послуги тут орієнтовані на допомогу у вирішенні правових аспектів працевлаштування, забезпечення доступу до житла та медичного обслуговування. Особливе значення має підтримка в захисті прав працівників та запобіганні експлуатації, що є актуальним для цієї групи.

Інтелектуальна та навчальна міграція включає роботу з особами, які прибули з метою здобуття освіти чи професійного розвитку. Соціальна робота тут фокусується на сприянні адаптації до навчального середовища, а також на наданні інформаційної та психологічної підтримки для запобігання соціальній ізоляції студентів.

Недобровільна міграція охоплює біженців та осіб, які шукають притулку. Ця категорія часто потребує кризових заходів, включаючи надання тимчасового житла, психологічну підтримку та курси культурної орієнтації. Оскільки ці особи зазвичай мають травматичний досвід, пріоритетом стають заходи з подолання психологічних наслідків та створення умов для інтеграції.

Мігранти з нерегульованим статусом або нелегальні мігранти потребують спеціальної підтримки в умовах правової невизначеності. Соціальна робота з цією групою має акцент на захисті прав, легалізації статусу або допомозі в добровільному поверненні на батьківщину. Окрім того, важливим є захист від дискримінації та сприяння доступу до базових медичних і соціальних послуг.

Складність міграційної політики та соціальної роботи з мігрантами переважно здійснюється через необхідність врахування інтересів на різних рівнях: від індивідуального до загальнодержавного, від короткострокових до довгострокових цілей, а також у різних сферах — соціальній, економічній, етнокультурній, екологічній тощо. Це створює багатовимірний контекст, у якому потрібно збалансувати потреби різних груп і рівнів взаємодії.

Необхідність узгодження інтересів на різних рівнях. Інтеграція мігрантів передбачає врахування багатошарових інтересів: індивідуальних, сімейних, групових, громадських, а також локальних, регіональних та національних. Це означає, що кожна група учасників процесу (мігранти, приймаючі громади, державні установи тощо) має свої очікування, потреби й цілі. Важливо, що узгодження цих інтересів є критичним для уникнення конфліктів і побудови стійкої політики.

Багатофункціональність соціальної роботи. Соціальна робота з мігрантами потребує комплексного підходу, який поєднує правову, психологічну підтримку, а також аспекти, пов'язані з працевлаштуванням, освітою та культурною адаптацією. Соціальні працівники відіграють ключову роль у процесах соціальної діагностики, терапії, адаптації та реабілітації, допомагаючи мігрантам пристосуватися до нових умов і підтримуючи їхню здатність функціонувати у зміненому соціальному середовищі.

Міграція як трансформація соціальних ролей та ідентичності. Міграція- складний процес входження груп мігрантів у нову

соціокультурну спільність, що призводить до зміни їхніх звичних соціальних ролей та статусів. Втрата колишніх соціальних ролей може призвести до ситуації невизначеності та маргіналізації, що посилює потребу в соціальному супроводі.

Двосторонній вплив міграції на суспільство. Міграція впливає не лише на самих мігрантів, але й на приймаючі суспільства. Тому соціальна робота повинна включати не тільки підтримку мігрантів, а й адаптацію громад до нових соціальних змін. Підхід до міграції як до взаємодії «свого» і «чужого» середовища підкреслює важливість створення комплементарного середовища для зниження соціальної напруги та сприяння інтеграції.

1. Соціальна профілактика зосереджена на запобіганні виникнення соціальних проблем, таких як бідність, злочинність, алкоголізм, наркоманія, насильство та безробіття. Її основна мета — створення умов, які мінімізують ризики виникнення негативних явищ у суспільстві. У контексті роботи з мігрантами профілактика має важливе значення, оскільки запобігає розвитку таких проблем, як соціальна ізоляція чи дискримінація, які можуть виникати через низьку інтеграцію мігрантів у місцеву спільноту.

2. Соціальна діагностика полягає у системному аналізі та дослідженні умов життя мігрантів з метою виявлення їхніх потреб та потенційних проблем. Це допомагає розробляти цілеспрямовані заходи підтримки. Соціальна діагностика забезпечує основи для створення ефективних програм інтеграції та адаптації, оскільки вона дозволяє зрозуміти специфічні виклики, з якими стикаються різні групи мігрантів.

Соціальна терапія охоплює психологічну, емоційну та соціальну підтримку, спрямовану на подолання стресу та травматичних переживань, які можуть виникати через культурні бар'єри, соціальну ізоляцію чи дискримінацію. Вона допомагає мігрантам адаптуватися до нового середовища, формуючи навички подолання стресу та забезпечуючи

емоційну стабільність. Соціальна терапія є важливою складовою в процесі інтеграції, оскільки сприяє подоланню психологічних бар'єрів.

Соціальна адаптація означає процес пристосування мігрантів до нового соціального, культурного та правового середовища. Це включає допомогу в подоланні культурних бар'єрів, інтеграцію в місцеву громаду та забезпечення доступу до основних послуг (медицина, освіта, працевлаштування). Важливо, що адаптація не означає повного злиття з приймаючою культурою, а передбачає інтеграцію, зберігаючи при цьому культурну індивідуальність мігрантів. У такому випадку соціальна робота орієнтується на формування середовища, яке поєднує елементи культури мігрантів та приймаючої громади [31, с. 15-161].

«Соціальне консультування включає надання кваліфікованої підтримки в різних сферах соціальних, правових, економічних та психологічних. Це важливий елемент соціальної роботи, оскільки сприяє вирішенню проблем, з якими мігранти стикаються в процесі інтеграції. Метою консультування є надання інформації, допомога у вирішенні конфліктних ситуацій, а також підтримка у пошуку ресурсів, необхідних для успішної адаптації та інтеграції» [25].

Ефективна соціальна робота з мігрантами має враховувати мультиаспектний характер міграційної політики, де поєднуються різні рівні та сфери впливу. Комплексний підхід дозволяє не тільки інтегрувати мігрантів у суспільство, але й мінімізувати потенційні соціальні конфлікти, сприяючи гармонійному співіснуванню різних груп у приймаючій громаді. А ефективне використання цих технологій сприяє створенню умов для гармонійної адаптації мігрантів, зниження ризику соціальної ізоляції та конфліктів, а також формуванню суспільства, в якому мігранти можуть активно брати участь у громадському житті, зберігаючи свою культурну ідентичність.

Соціальна робота з мігрантами повинна бути гнучкою, враховуючи унікальні потреби кожної категорії та адаптуючи підходи до різних

контекстів міграції. Ефективна соціальна підтримка сприяє не тільки інтеграції мігрантів, але й зміцненню соціальної згуртованості приймаючих суспільств.

РОЗДІЛ 2

ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МІГРАНТАМИ

2.1. Організаційні та технологічні підходи до соціальної роботи з мігрантами за кордоном

Соціальна робота з мігрантами є важливим компонентом міграційної та соціальної політики держави, яка повинна забезпечувати соціальну безпеку суспільства та створювати умови для стабільного розвитку сучасного соціуму. Важливо відзначити, що соціальна безпека безпосередньо залежить від умов, які створює держава для своїх громадян, зокрема, від рівня надання соціальних послуг мігрантам. Основна мета такої роботи полягає у забезпеченні їх успішної інтеграції в соціальне середовище та наданні допомоги у подоланні соціальних проблем.

В умовах воєнного стану міграційні процеси значно посилилися, зокрема через масовий виїзд наших громадян до країн Європейського Союзу, США, Канади та інших держав.

Україні важливо враховувати досвід інших країн у роботі з мігрантами для створення ефективної системи соціального захисту та соціального забезпечення.

Згідно даних Державної міграційної служби (ДМС) [3] за 2022/2023 рр., ситуація з мігрантами в Україні має такий вигляд (табл. 2.1) [34].

Таблиця 2.1

Показники діяльності ДМС щодо мігрантів

№	Показник	Кількість осіб	
		2022 рік	2023 рік
1.	Перебуває на обліку іноземців та ОБГ, яких визнано біженцями в Україні	1 510	1 464
2.	Перебуває на обліку іноземців та	1013	1056

	ОБГ, яких визнано особами, які потребують додаткового захисту в Україні		
3.	Перебуває на обліку імігрантів	305 024	305 744
4.	Перебуває на обліку іноземців та осіб без громадянства (тимчасові)	88 966	62 092
5.	Продовжено строк перебування іноземцям та особам без громадянства	3 847	3 354

Найкращим досвідом для імплементації в українську систему соціального захисту та соціальної роботи з мігрантами, може послужити досвід США та країн Європейського Союзу, де рівень роботи з мігрантами достатньо високий.

Так, у 2022 році в США кількість імігрантів склала понад 900 тис. осіб, у 2023 році цей показник зріс на 40 тис. осіб. З такою кількістю нових людей, які прибувають до США, необхідність допомогти членам міжнародної спільноти акліматизуватися стає більш важливою, ніж будь-коли. Пристосуватися до життя в США складно, особливо якщо імігранти пережили фізичну, емоційну, сексуальну травму, перш ніж покинути рідну країну.

Соціальні працівники мають полегшити імігрантам доступ до ресурсів, впоратися з цією складною адаптацією та задовольнити їх основні потреби.

Окреслимо ключові завдання соціальних працівників в США у соціальній роботі з мігрантами, зокрема допомогу в пошуку житла, працевлаштуванні та соціальній адаптації родин мігрантів.

Питання житла дуже важливе для мігрантів, зокрема безпечного житла, адже багато імігрантів стикаються з фінансовими труднощами або психосоціальними стресорами (наси́льство, соціальна дезадаптація), що робить забезпечення стабільного місця проживання першочерговим завданням. Соціальні працівники в США мають доступ до широкого

спектру ресурсів, які дозволяють їм допомагати у пошуку житла. Вони використовують інформаційні бази даних, громадські ресурси та власний досвід, щоб підбирати безпечне та доступне житло для новоприбулих осіб.

Наступним напрямом роботи соціальних служб є пошук місця праці. Соціальні працівники не лише надають консультації, але й активно співпрацюють із місцевими агентствами та роботодавцями для створення можливостей працевлаштування. Це означає, що вони виконують функцію координації між різними установами, зокрема агентствами зайнятості, щоб клієнти могли знайти роботу, яка відповідає їхнім навичкам і можливостям.

Також до кола обов'язків соціальних працівників входить допомога соціальної адаптації родини мігранта. Соціальні працівники забезпечують підтримку в адаптації родин до нового середовища. Це включає допомогу у реєстрації дітей в школах, участь у соціально-культурних заходах, пошук послуг для підтримки фізичного та психічного здоров'я. Такий підхід сприяє гармонійному включенню родини в нове суспільне середовище, зменшуючи рівень соціальної ізоляції.

Робота соціальних працівників у США включає не лише надання базової допомоги, але й розвиток довготривалих відносин із клієнтами, що дозволяє краще розуміти їхні потреби та індивідуальні ситуації. Це передбачає глибоку емпатію та готовність супроводжувати людей у різних аспектах їхньої інтеграції.

Соціальні працівники переважно працюють у державних установах, які надають доступ до ресурсів для розв'язання проблем із житлом, працевлаштуванням, соціальною адаптацією та здоров'ям. Це дозволяє реалізувати комплексний підхід до допомоги, коли враховуються усі аспекти життєвих труднощів людини.

Успішна реалізація таких заходів вимагає не лише інформаційної підтримки, але й активної співпраці з іншими організаціями, надання консультацій, забезпечення житлом, сприяння працевлаштуванню та

інтеграції у суспільство. Соціальні працівники відіграють роль координаторів та наставників, створюючи можливості для адаптації та самостійного розвитку клієнтів у новому середовищі.

Мігранти також стикаються з проблемами адаптації до нової культури. Процес інтеграції може бути стресовим і призводити до появи симптомів депресії або тривожних розладів, особливо коли люди відчують себе відчуженими через структурні бар'єри або культурні розбіжності.

Адаптація до нової культури є багатограним процесом, який може викликати значні психологічні труднощі. Соціальні працівники відіграють ключову роль у забезпеченні підтримки, особливо для тих, хто вже має психічні розлади і потребує спеціалізованого догляду. Крім того, робота соціальних працівників включає взаємодію з різними організаціями та ресурсами, щоб надавати комплексну допомогу та забезпечувати сталість підтримки, що сприяє успішній інтеграції іммігрантів у нове суспільне середовище.

Процес адаптації до нового середовища є складним і може супроводжуватися емоційними труднощами, такими як депресія, тривожність або стрес. Це часто виникає через культурний шок, розбіжності у соціальних нормах, мовний бар'єр, відсутність підтримки та ізоляцію. Важливим фактором є вплив соціального оточення та ставлення суспільства до новоприбулих. Негативне сприйняття, упереджене ставлення чи дискримінація можуть призводити до почуття небажаності та соціальної ізоляції, що погіршує психологічний стан.

Структурні фактори, такі як правові обмеження, труднощі з доступом до ресурсів чи служб, відсутність соціальної підтримки, також відіграють значну роль у процесі адаптації. Вони можуть посилювати відчуття "незахищеності" та спричиняти стрес, особливо коли людина не може отримати необхідну допомогу чи доступ до послуг. Це вказує на те, що важлива не лише підтримка на рівні індивідуальної психологічної

допомоги, але й створення сприятливих умов на рівні суспільства та громадських організацій.

Соціальні працівники відіграють важливу роль у підтримці людей із психічними розладами, які посилюються через складнощі адаптації. Їхня робота включає співпрацю з місцевими постачальниками послуг і агентствами, що забезпечують довготривале лікування та супровід осіб з хронічними психічними захворюваннями. Така координація допомоги є важливою для забезпечення безперервного лікування та підтримки психічного здоров'я, що допомагає запобігти загостренню розладів і сприяє стабілізації стану.

Соціальні працівники не діють ізольовано, а налагоджують партнерські відносини з іншими фахівцями та організаціями. Це включає медичні установи, психіатричні служби, кризові центри, а також волонтерські групи, що надають емоційну та психологічну підтримку. Співпраця спрямована на те, щоб надати комплексну допомогу, охоплюючи не лише базові потреби, а й питання психічного здоров'я та соціальної адаптації, що є критично важливим для повноцінної інтеграції. [41].

У Федеративній Республіці Німеччина в 2023 році було подано майже 330 000 заяв із проханням надати притулок у Німеччині. Це становить третину від усіх заяв, ухвалених у 27 країнах Євросоюзу. Ситуація не змінилася і 2024 року. Лише у січні німецька влада зареєструвала 26 000 заявок. Наплив мігрантів призводить до погіршення ситуації на ринку житла, нестачі місць у дитячих садках та школах, на мовних та інтеграційних курсах. Як показало соціологічне дослідження Фонду Бертельсмана [38], хоча загалом, культура гостинності німців залишається незмінною, але приплив мігрантів викликає у них занепокоєння. 78% респондентів очікують, що міграція призведе до додаткових витрат, 74% побоюються нестачі житла у містах, а 71% стурбований проблемами у школах [44].

Соціальна робота з мігрантами в Німеччині розвинута у наступних напрямках:

- допомога у прийомі та розміщенні мігрантів;
- первинне інтерв'ю зі збором інформації про спрямованих біженців;
- формування індивідуальних потреб, цілей та подальших заходів;
- супровід та підтримка при орієнтації у побутовому середовищі (відвідування лікаря, покупки, громадський транспорт);
- обов'язок відвідувати інтеграційні курси за наявності відповідного статусу резидента;
- підтримка при пошуку місця у школі чи дитячому садку;
- підтримка при освоєнні принципів життя у місцевому міському середовищі (розподіл відходів, використання систем опалення, прибирання);
- участь у суспільстві та взаємодія із зацікавленими сторонами у соціальному просторі;
- робота зі скаргами щодо закріпленого соціального простору;
- соціальна підтримка і, за необхідності, направлення до спеціалізованих служб у разі конфліктів на національному ґрунті, сімейних сварок, проблем із психічним здоров'ям, алкоголізмом та наркоманією, а також у разі роботи з дітьми та молоддю;
- підтримка під час переходу на інші пільги;
- прийом заяв та консультування з питань повернення та подальшого оформлення міграції у співпраці з Міжнародною організацією з міграції (ІОМ);

Фахівці із соціальної роботи та соціального виховання у ФРН направляються до різних районів для підтримки та супроводу біженців у місцях, визначених місцевою владою [44].

Міграційна політика Німеччини щодо українських біженців спрямована на сприяння їхньому працевлаштуванню.

У квітні 2024 року роботу вже знайшли близько 135 000 українських біженців, багато з яких підготувалися до цього на інтеграційних та мовних курсах. З моменту початку російської агресії притулок у Німеччині знайшли понад мільйон українців.

Станом на червень 2024 року «інтеграційні курси завершили приблизно 112 тисяч працездатних українців. Із них близько 79 000 осіб закінчать навчання до середини 2024 року, а решта — орієнтовно до березня 2025 року. Після завершення курсу вони отримають інформацію про наявні вакансії на ринку праці Німеччини. Під керівництвом центрів зайнятості мігранти зможуть не лише працевлаштуватися, але й отримати додаткову кваліфікацію» [42].

У Чехії соціальні працівники виконують завдання, спрямовані на реалізацію соціальних програм, планів і проектів для задоволення потреб конкретних груп населення. Для цього вони повинні володіти знаннями з соціології, психології, права, медицини та соціальної політики, щоб правильно оцінювати індивідуальні потреби. Проте вони не надають безпосередньо спеціалізовані послуги, а лише спрямовують мігрантів до відповідних фахівців [43].

Окрім соціальних служб, велику роль у підтримці мігрантів відіграють благодійні організації, такі як Charita [45]. Ця організація допомагає біженцям з України та іноземцям, які опинилися у складних життєвих обставинах. Основні напрямки її діяльності включають підтримку з питань проживання, соціального забезпечення, охорони здоров'я, працевлаштування та освіти. Організація також надає консультації з правових питань та сприяє інтеграції мігрантів у чеське суспільство.

Charita особливо зосереджується на інтеграційній діяльності, допомагаючи державним структурам у створенні умов для гармонійного співіснування мігрантів та місцевих жителів. Діяльність цієї організації охоплює не лише Чехію, але й Словаччину, що підкреслює її значний внесок у підтримку мігрантів у регіоні.

Російська агресія в Україні спричинила небувалий наплив українців, які тікали від війни до Словаччини. Незважаючи на незначну різницю в найвищому рівні освіти, емігрантам на словацькому ринку праці було гірше, ніж трудовим мігрантам. Основний акцент робиться на порівнянні умов працевлаштування обох груп. Попри невелику різницю в освітньому рівні, українські біженці стикаються з гіршими умовами працевлаштування порівняно з трудовими мігрантами.

Зокрема, велика кількість українських емігрантів обіймає посади, які не відповідають їхньому освітньому рівню, що призводить до ситуації надосвіченості (overeducation). Якщо серед трудових мігрантів у такій ситуації опинилося 29,7% працівників, то серед біженців цей показник складає 46,2%. Крім того, більшість емігрантів працюють на низькокваліфікованих посадах (37,6%), тоді як серед трудових мігрантів таких лише 14,3%. Це свідчить про значні перешкоди для українських біженців у доступі до більш кваліфікованої роботи [47].

Соціальна робота з мігрантами в Словаччині спрямована на:

- подолання емоційних та психологічних травм;
- подолання мовного бар'єру;
- полегшення адаптації до життя в новій країні;
- допомога у подоланні перешкод, які можуть призвести до соціальної ізоляції;
- мобілізація та зміцнення власних внутрішніх ресурсів та здатності справлятися з проблемами, справлятися з життям у новому соціальному середовищі;
- розвиток потенціалу іноземця;
- налагодження зв'язків та робота з волонтерами [48].

Навантаження соціальних працівників Словаччини залежить головним чином від індивідуальних потреб мігрантів. Це призводить до дуже різноманітного спектру завдань, які виконують соціальні працівники. Основною діяльністю їх є участь у робочих зустрічах, спостереженнях та

необхідне адміністрування. У роботі з мігрантами йдеться насамперед про різноманітну допомогу в основних сферах, необхідних для його щоденного життя та орієнтації у Словаччині [49].

Значна частина роботи з мігрантами – це соціальна допомога у супроводі мігранта до офісів, в іноземну поліцію або в медичні заклади. Вони допомагають з організацією проживання, а також допомагають із зарахуванням до школи та організацією визнання завершеної освіти. Інші завдання включають надання трудових та соціальних консультацій, допомогу в соціальній та культурній інтеграції в Словаччині, організацію дозвілля. Працюючи безпосередньо з мігрантами, за їхніми твердженнями, соціальні працівники насамперед намагаються зрозуміти їх та підходити до них емпатійно та терпляче. Частиною їхньої співпраці є також мотивація до вивчення словацької мови та поступове спрямування до самостійності.

Також працівники соціальних служб Словаччини координують стажерів та організаторів групових заходів для мігрантів, а також займаються організацією профілактичних заходів або кампаній.

Державна політика Словаччини повинна бути орієнтована на інтеграцію українських емігрантів, оскільки вони можуть заповнити вакантні робочі місця, які не викликають інтересу серед місцевих жителів. Прийняття відповідних заходів дозволить більш ефективно використовувати людський капітал і вирішити проблему нестачі робочої сили у певних секторах економіки [47].

Отже соціальна робота з мігрантами за кордоном має на меті забезпечення їхньої комплексної підтримки, сприяння інтеграції в суспільство та попередження соціальної ізоляції, що сприяє як безпечній адаптації, так і зміцненню соціальної згуртованості.

Головні завдання соціальної роботи за кордоном включають: психоемоційну підтримку, подолання мовних бар'єрів, соціальну адаптацію, подолання перешкод до соціальної ізоляції, мобілізацію

внутрішніх ресурсів мігрантів, розвиток їх потенціалу та здібностей, налагодження зв'язків із громадою, взаємодія з волонтерами та інші не менш важливі послуги.

2.2. Український досвід соціальної роботи з різними категоріями мігрантів

Основна мета соціальної роботи з мігрантами це їх соціалізація, під яким розуміють процес інтеграції мігрантів у нове соціальне, культурне та економічне середовище країни перебування. Вона передбачає засвоєння норм, цінностей, правил поведінки та ролей, характерних для нового суспільства, одночасно збереження елементів власної культурної ідентичності [15].

Основними напрямками соціалізації мігрантів в Україні є:

- Культурна соціалізація спрямована на засвоєння мігрантами нових культурних норм, традицій, звичаїв та соціальних правил поведінки. Важливий елемент цього процесу – вивчення мови та знайомство з культурними особливостями країни. Зазначається, що нова культура може стати джерелом стресу, відомого як культурний шок. Для подолання цього бар'єру надається інформаційна та психологічна підтримка.

- Соціально-економічна інтеграція передбачає сприяння працевлаштуванню та економічній адаптації мігрантів. У тексті наголошується на необхідності здобуття нових професійних навичок, визнання кваліфікації та навчання користуванню системою соціального захисту, охорони здоров'я та освіти. Працевлаштування відіграє центральну роль у забезпеченні економічної самостійності мігрантів.

- Психологічна та емоційна адаптація має на меті подолання стресу, спричиненого переселенням до іншої країни. Текст підкреслює важливість підтримки психологічної стійкості мігрантів через доступ до

психологічних консультацій, груп підтримки та ресурсів, які допомагають подолати емоційні труднощі.

- Соціальна взаємодія та інтеграція в спільноту орієнтована на створення міцних соціальних зв'язків мігрантів з місцевим населенням. Процес інтеграції розглядається як двосторонній, де мігранти та місцева спільнота повинні взаємодіяти, розвивати толерантність і взаємоповагу. Це може включати участь у громадських ініціативах та соціальних заходах.

- Освітня соціалізація зосереджується на мовній адаптації та освітніх програмах для мігрантів. Знання мови країни перебування вважається ключовим елементом для успішної інтеграції, оскільки воно сприяє працевлаштуванню та доступу до послуг. Також важливо забезпечити мігрантам доступ до програм, які підвищують їхню кваліфікацію та допомагають адаптуватися до нових умов [12].

Соціалізація мігрантів в Україні допомагає подолати наступні соціальні виклики:

- мовний бар'єр, який є одним з найбільших викликів для мігрантів є труднощі з вивченням мови країни перебування, що ускладнює доступ до освіти, медичних послуг і працевлаштування;
- культурні та релігійні відмінності сприяють непорозумінню через різні культурні або релігійні традиції може спричиняти труднощі в інтеграції мігрантів;
- дискримінація та ксенофобія формує негативне ставлення з боку місцевого населення, соціальна ізоляція або дискримінація можуть ускладнювати процес соціалізації;
- економічні труднощі полягають у нестачі фінансових ресурсів, складність працевлаштування або низький рівень доходу можуть створювати додаткові перешкоди для успішної інтеграції [32].

Соціальна робота з мігрантами входить до компетенції соціальних служб. За визначенням Л.Моргай, «одним із ключових етапів роботи з мігрантами є забезпечення соціальної безпеки. Саме робота соціального

працівника може й повинна стати основним механізмом досягнення соціальної безпеки» [16, с. 99].

В зв'язку з цим в Україні сформувалась практична соціальна робота з мігрантами, до який належать:

- мовні курси: навчальні програми, що допомагають мігрантам опанувати мову країни перебування;

- освітні та професійні тренінги: курси для підвищення кваліфікації, що дозволяють мігрантам бути конкурентоспроможними на ринку праці.

- громадські організації та волонтерські ініціативи: створюють умови для інтеграції мігрантів через участь у суспільному житті та волонтерській діяльності.

- соціальні центри: місця, де мігранти можуть отримати консультації, допомогу та підтримку в різних аспектах життя.

На ряду з практичною роботою соціальних служб в Україні існує система організації допомоги мігрантів, до неї входять наступні соціальні послуги:

- консультивання: інформація про правові права, можливості працевлаштування та доступ до соціальних послуг;

- соціальна підтримка: допомога у отриманні соціальних виплат, допомог та інших форм матеріальної допомоги;

- медичні послуги: доступ до медичного обслуговування, включаючи вакцинацію та лікування;

- психологічна підтримка: консультації та допомога в адаптації до нових умов життя.

- правова допомога: сприяння оформленню документів, таких як дозволи на проживання та працевлаштування.

Приклади соціальної роботи з різними категоріями мігрантів наведемо у формі таблиці(табл. 2.2)[розробка автора на основі джерел 35,39,40]

Таблиця 2.2

Соціальна роботи з різними категоріями мігрантів в Україні

Категорії мігрантів	Соціальна робота		
	Правовий та соціальний захист	Житлова підтримка	Медична допомога
1	2	3	4
1. Біженці та шукачі притулку	Соціальні служби допомагають оформити заяви на надання статусу біженця або додаткового захисту в Україні. Консультації надаються з питань прав та обов'язків біженців, доступу до житла, працевлаштування та соціальних пільг.	Тимчасове розміщення в притулках чи центрах для біженців. Такі установи надають базові послуги — харчування, медичну допомогу та консультації.	Забезпечується доступ до охорони здоров'я, включаючи первинну медичну допомогу та вакцинацію.
2. Внутрішньо переміщені особи (ВПО)	Надаються консультації та психологічна допомога для подолання стресу, викликаного переміщенням. Соціальні служби співпрацюють з центрами зайнятості для працевлаштування ВПО, пропонують програми перекваліфікації та навчання новим професіям.	Тимчасове житло або допомога в пошуку постійного житла для переміщених осіб.	Забезпечується доступ до охорони здоров'я, включаючи первинну медичну допомогу та вакцинацію.
3. Трудові мігранти	Соціальні служби надають консультації щодо прав трудових мігрантів, допомагають оформити необхідні документи для працевлаштування та отримання дозволу на роботу.		Трудові мігранти отримують консультації щодо доступу до медичних послуг та страхування.
4. Іноземні студенти	Соціальні служби допомагають іноземним студентам інтегруватися в освітню систему України. Організуються програми культурної адаптації, мовні курси та заходи з ознайомлення з українським законодавством та		Іноземним студентам, які стикаються з труднощами адаптації або відчують ізоляцію, надається психологічна допомога.

	суспільними нормами.		
5. Нелегальні мігранти	Соціальні служби допомагають нелегальним мігрантам вирішувати питання щодо їхнього правового статусу. Проводяться консультації про можливі правові наслідки та варіанти легалізації. Нелегальні мігранти часто стають жертвами експлуатації чи торгівлі людьми. Соціальні служби співпрацюють з правоохоронними органами для захисту прав таких осіб.	У деяких випадках надається тимчасовий притулок та базова допомога (харчування, медичні послуги) до моменту вирішення правового статусу.	
6. Діти-мігранти	Соціальні служби допомагають дітям-мігрантам отримати доступ до шкільної освіти, інтегруватися в освітню систему, організують додаткові мовні курси та адаптаційні програми		Дітям-мігрантам надаються психологічні консультації для подолання стресу, пов'язаного з міграцією або адаптацією до нових умов. Співпраця з державними структурами, забезпечення доступу до медичних послуг та соціальних пільг.
7. Жертви торгівлі людьми	Організуються програми для реінтеграції в суспільство, працевлаштування та захисту від повторної експлуатації. Працюють консультаційні центри, де жертви можуть отримати допомогу в оформленні документів, відновленні прав та забезпеченні безпеки.		Соціальні служби працюють із жертвами торгівлі людьми, надаючи їм медичну, психологічну та правову допомогу.

Соціальні служби України здійснюють важливу роль у підтримці мігрантів, пропонуючи їм широкий спектр послуг, які враховують їхні специфічні потреби та правовий статус. Ця комплексна підтримка, що охоплює правові консультації, соціальну допомогу, психологічну підтримку та програми адаптації, є критично важливою для успішної

інтеграції мігрантів у нове соціальне середовище. В умовах сучасних викликів соціальна робота з мігрантами відображає зрілі соціально-гуманістичні відносини, які не лише виявляють актуальні соціальні проблеми, але й сприяють розробці ефективних програм дій для розвитку особистості, її соціалізації та інтеграції в приймаюче суспільство. Таким чином, соціальні служби відіграють ключову роль у забезпеченні благополуччя мігрантів та їх гармонійного співіснування з місцевими громадами.

2.3.Рекомендації щодо удосконалення соціальної роботи з мігрантами на локальному рівні.

Призначення соціальної роботи з мігрантами – сприяння підтримці соціальної стабільності та, як наслідок, соціальної безпеки мігрантів, приймаючого суспільства та держави.

За визначенням фахівців благодійного фонду «Право на захист» характерною рисою політики інтеграції іноземців в Україні є те, що органи публічної влади на локальному рівні майже не беруть участі в її імплементації. Опитування, яке проводила громадська організація «Європа без бар'єрів», виявило, що лише Вінниця та Суми мають розроблені політики щодо інтеграції іноземців [46].

Тобто першочерговим завданням міграційної політики є удосконалення роботи соціальних служб по роботі з мігрантами на рівні регіонів у напрямку надання ґрунтовної консультативної допомоги. На локальному рівні можливе надання адресної допомоги, проведення роботи з окремими категоріями мігрантів, а також з представниками організацій, які допомагають адаптувати мігрантів – культурні центри, діаспори та ін.

На локальному рівні соціальна робота практикується у межах співробітництва з освітніми та медичними установами. На цьому рівні здійснюються розробка та проведення заходів, програм з адаптації

мігрантів та розвитку міжнаціональних відносин, формування толерантності, практикується соціальна робота із закладами культури.

На загальнодержавному рівні де йде розробка стратегії міграційної політики, необхідне забезпечення зняття бар'єрів у сфері пенсійного страхування через укладання міжнародних договорів із країнами транзиту, практикується робота із ЗМІ щодо формування толерантного сприйняття мігрантів приймаючим суспільством. Розвиваючи ефективні практики соціальної роботи, можна використовувати вигоди від міжнародної міграції на користь країн походження мігрантів та їхніх сімей, а також зменшувати негативні наслідки від неї.

На основі проведеного теоретичного дослідження в роботі, аналізу документів, присвячених темі, спробуємо запропонувати перспективи для проведення ефективної соціальної роботи з мігрантами в нашій державі та покращення якості їх життя в Україні.

Таблиця 2.3

Напрями соціальної роботи з мігрантами в Україні

№	Напрямок	Пропозиція
1.	Працевлаштування	Не підвищувати вартість дозволу на працю для залучення мігрантів на ринок праці та зменшення ймовірності їхнього відходу в тіньовий сектор; проводити роботу з роботодавцями, які працюють з мігрантами
2.	Оподаткування	Заохочення працевлаштувачів, які працевлаштовують мігрантів на свої підприємства
3.	Соціальна робота	Розвиток угод між державами для спрощення процедур обліку трудового стажу, визнання дипломів, пенсійного забезпечення
4.	Залучення громадських організацій до соціальної роботи з мігрантами	Первинні прийоми, консультації можуть здійснюватися через громадські та волонтерські організації

У сфері соціальної роботи з мігрантами державні установи та некомерційні організації повинні використовувати цільові практики, спрямовані на різні аспекти підтримки цієї групи населення.

Ми пропонуємо зосередити основні напрямки роботи з мігрантами в громаді на технологіях консультування, локальної соціальної допомоги, а також заходах, спрямованих на культурну інтеграцію та врегулювання конфліктів, зокрема:

Консультування з проблемних питань, з метою полегшення адаптації мігрантів шляхом надання чіткої інформації про їхні права та обов'язки, а також роз'яснення процедур, пов'язаних із легалізацією їхнього перебування, доступом до послуг та працевлаштування.

Сутність: Консультування охоплює допомогу у вирішенні питань, пов'язаних з оформленням документів, забезпеченням доступу до медичних та соціальних послуг, а також отриманням юридичної підтримки.

Значення: Відсутність належного консультування може призводити до правової невизначеності, проблем із працевлаштуванням або навіть дискримінації. Тому своєчасне надання відповідної інформації сприяє більш ефективній інтеграції мігрантів.

Надання локальної соціальної допомоги, щоб забезпечити базові потреби мігрантів, особливо у випадках, коли вони опиняються у вразливому становищі, не маючи достатніх ресурсів для самостійного забезпечення себе та своєї родини.

Сутність: Ця практика включає надання тимчасового житла, харчових продуктів, одягу та інших базових речей, необхідних для забезпечення мінімального рівня добробуту мігрантів.

Значення: Цей вид допомоги є надзвичайно важливим на початкових етапах перебування мігрантів у новій країні, оскільки дозволяє уникнути ситуацій крайньої бідності та забезпечити мінімальні стандарти життя.

Організація соціокультурних заходів задля сприяння налагодженню культурного діалогу, взаєморозуміння та взаємної поваги між мігрантами та приймаючим суспільством.

Сутність: Ця діяльність включає проведення форумів, фестивалів, культурних свят та інших заходів, що сприяють інтеграції мігрантів у місцеву спільноту.

Значення: Культурні заходи допомагають подолати стереотипи та упередження, знижують рівень соціальної напруженості, а також створюють умови для формування толерантного середовища.

Медіація при вирішенні міжособистісних та міжетнічних конфліктів, яка забезпечить мирне вирішення конфліктних ситуацій та сприяти гармонізації міжетнічних відносин.

Сутність: Медіація передбачає втручання нейтральної третьої сторони для вирішення конфліктів між мігрантами та представниками приймаючого суспільства, а також між самими мігрантами.

Значення: Ефективна медіація допомагає зменшити соціальну напруженість та запобігти ескалації конфліктів, які можуть виникати через культурні відмінності, конкуренцію за робочі місця чи житло, або через інші соціально-економічні чинники.

Гармонізація міжетнічних відносин зможе створити сприятливе середовище для співіснування різних етнічних груп, підтримуючи взаємоповагу та толерантність.

Сутність: Гармонізація включає заходи, спрямовані на зниження упередженості та формування позитивного ставлення до мігрантів серед місцевого населення, а також зміцнення соціальної згуртованості.

Значення: Гармонізація міжетнічних відносин є запорукою соціальної стабільності та мирного співіснування в мультикультурному суспільстві.

Використання наведених практик у соціальній роботі з мігрантами сприятиме комплексній інтеграції цієї групи населення, враховуючи як їхні

базові потреби (житло, харчування, одяг), так і складніші аспекти, такі як культурна адаптація та вирішення конфліктів. Державні та некомерційні організації, що працюють з мігрантами, повинні забезпечити взаємодію цих практик, оскільки їхня ефективність залежить від поєднання соціальної, правової та культурної підтримки.

Проведення культурних заходів, консультування та медіація допомагають забезпечити позитивне сприйняття мігрантів у приймаючому суспільстві та знижують ризик соціальної ізоляції. Водночас надання локальної соціальної допомоги на ранніх етапах сприяє стабілізації життєвої ситуації мігрантів, що створює основу для подальшої успішної інтеграції в суспільство.

Напрями соціальної роботи з мігрантами на локальному рівні, розглядаючи ключові концепти, такі як профілактика, реабілітація, інтеграція та реінтеграція. Кожен із напрямів має свої особливості та завдання, спрямовані на забезпечення комплексної підтримки мігрантів з урахуванням їхніх індивідуальних та соціальних потреб.

У даному контексті важливо розуміти, що соціальна робота на локальному рівні відіграє вирішальну роль у створенні умов для стабілізації та інтеграції мігрантів у місцеву спільноту.

Соціальна профілактика. Основне завдання полягає у вчасному виявленні потенційних соціальних, психологічних та економічних ризиків та розробці відповідних профілактичних стратегій. Соціальна профілактика включає реалізацію заходів, спрямованих на попередження або зниження ризику виникнення проблем, з якими можуть стикатися мігранти. Це можуть бути заходи, що запобігають дискримінації, ксенофобії, а також заходи з просування правової обізнаності мігрантів. Соціальна профілактика сприяє зниженню ризику виникнення конфліктних ситуацій, кримінальних проявів та інших негативних явищ, забезпечуючи стабільність соціальної ситуації на локальному рівні.

Соціальна реабілітація. Психологічна, педагогічна, медична та

юридична підтримка є основними елементами реабілітаційного процесу, що має на меті подолання наслідків травматичних ситуацій (наприклад, насильства або примусової міграції). Соціальна реабілітація являє собою комплекс заходів, спрямованих на відновлення соціального статусу, фізичного та психічного здоров'я мігрантів, які опинилися в складних життєвих обставинах. Соціальна реабілітація є критичним елементом адаптації, оскільки забезпечує мігрантам можливість відновлення їхнього фізичного та психічного стану, а також сприяє їхньому подальшому залученню до соціальної, економічної та культурної активності.

Соціальна інтеграція та реінтеграція сприяє налагодженню соціальних зв'язків, подоланню мовних бар'єрів, забезпечити доступ до освіти, охорони здоров'я та працевлаштування. *Соціальна інтеграція* - процес адаптації мігрантів до нового соціального середовища, забезпечення їхньої залученості у місцеве життя та створення умов для реалізації їхнього потенціалу. Інтеграція дозволяє мігрантам зайняти активну соціальну позицію, сприяючи розвитку громади та зменшенню рівня соціальної ізоляції. *Соціальна реінтеграція* передбачає повернення мігрантів до повноцінної соціальної активності після складних життєвих обставин або вимушеної міграції. Відновлення соціальних зв'язків, соціальних функцій та формування нових ролей у суспільстві. Соціальна реінтеграція забезпечує зниження соціальної напруженості та підтримку сталого розвитку як окремих індивідів, так і громади в цілому.

Сприяння у вирішенні питань соціального забезпечення полягатиме допомозі в подоланні труднощів, пов'язаних із матеріальними, правовими, психологічними та соціально-побутовими аспектами життя. Важливо також надавати підтримку мігрантам, які опинилися у складних соціально-економічних умовах. Включає комплексну підтримку мігрантів у вирішенні проблем, пов'язаних із забезпеченням базових соціальних прав та доступом до соціальних послуг. Соціальне забезпечення сприяє стабілізації життєвої ситуації мігрантів, запобігає виникненню крайніх форм бідності та

соціального виключення.

Соціальна робота з мігрантами на локальному рівні вимагає координації дій різних установ, організацій та громадських структур. Це передбачає:

- Аналіз локальних потреб: Врахування особливостей міграційних потоків, соціальних та культурних характеристик мігрантів.
- Співпраця з неурядовими організаціями та громадськими об'єднаннями: Оскільки вони можуть мати кращий доступ до цільових груп мігрантів і забезпечувати більш індивідуалізовану підтримку.
- Розробка спеціальних програм: Інтеграційні та адаптаційні програми повинні включати в себе як базову матеріальну допомогу, так і заходи, спрямовані на соціальну взаємодію.

Комплексний підхід до соціальної роботи з мігрантами на локальному рівні передбачає не лише надання базової соціальної допомоги, а й створення умов для адаптації та інтеграції в нове середовище. Важливим аспектом є поєднання різних форм соціальної роботи — профілактики, реабілітації, інтеграції та реінтеграції, оскільки кожна з них відповідає за певні етапи соціалізації та стабілізації мігрантів у нових умовах.

У зв'язку з наведеним вище, ми вважаємо, що є потреба у створення спеціалізованого закладу по роботі з мігрантами, внутрішньо переміщеними особами та біженцями або хоча б потреба реорганізації структури районного управління праці та соціального захисту населення, вона повинна мати такий вигляд (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Запропонована структура районного управління праці та соціального захисту населення

Впровадження зазначеної організаційної структури дозволить підвищити рівень соціального захисту вразливих верств населення, а також мігрантів на початковому етапі адаптації у соціальне середовище українського суспільства.

Для удосконалення соціальної роботи з мігрантами спробуємо запропонувати методичні рекомендації щодо удосконалення соціальної роботи з мігрантами для органів публічної влади.

Методичні рекомендації враховують сучасні виклики, з якими стикаються мігранти, а також міжнародні стандарти роботи з цією категорією населення. Ось кілька ключових рекомендацій:

1. Покращення координації між державними органами та соціальними службами: співпраця між Державною міграційною службою,

Мінсоцполітики, Міністерством охорони здоров'я, Міністерством внутрішніх справ та іншими органами, що буде сприяти злагодженому наданню послуг і уникненню дублювання функцій.

2. Створення єдиної інформаційної системи для обміну інформацією між організаціями, що працюють з мігрантами, яка дозволить швидко реагувати на їхні потреби та вирішувати проблеми.

3. Підвищення кваліфікації соціальних працівників через організацію регулярних курсів підвищення кваліфікації для соціальних працівників щодо специфіки роботи з різними категоріями мігрантів (біженці, трудові мігранти, ВПО тощо). Курси повинні включати навчальні дисципліни з прав людини та міжкультурної комунікації, що дозволить навчати працівників соціальних служб основам прав людини, міжнародних стандартів роботи з мігрантами та міжкультурного спілкування для зниження напруженості та полегшення інтеграції мігрантів у громаду.

4. Запровадження комплексних програм соціальної адаптації з освітньою компонентною, які будуть включати українську мову, українську культуру, українське законодавство; та інтеграційною компонентною спрямованою на навчання дітей мігрантів

5. Забезпечення доступу до медичних послуг через отримання медичної допомоги для мігрантів, соціального страхування, пенсійних виплат, допомог на житло та інші соціальні пільги через розширення програм соціальної підтримки.

6. Розвиток інформаційної підтримки через здійснення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності мігрантів про їхні права та доступні послуги. Кампанії можуть включати поширення інформаційних матеріалів, створення гарячих ліній та веб-сайтів. Забезпечити доступність інформації кількома мовами, щоб всі мігранти мали змогу отримати необхідну інформацію у зрозумілій формі.

7. Розвиток програм працевлаштування та підтримка підприємництва через сприяння працевлаштуванню мігрантів через центри зайнятості та

створення програм перекваліфікації, що дозволять швидше інтегрувати їх у ринок праці. Запровадити програми, що допоможуть мігрантам розпочати власну справу, включаючи менторські програми, мікрокредитування та консалтингові послуги.

8. Соціальна та психологічна підтримка через організацію спеціальних центрів чи гарячих ліній психологічної підтримки для мігрантів, які можуть стикатися з травмами або стресом під час адаптації в новій країні.

9. Покращення умов житлового забезпечення через забезпечення мігрантам доступу до тимчасового житла через центри для переселенців, притулки або соціальні програми та через впровадження програми житлових субсидій для мігрантів з низьким рівнем доходів, що допоможе їм знайти постійне житло.

10. Співпраця з міжнародними організаціями таким як Міжнародна організація з міграції, ООН, благодійний фонд «Право на захист» та іншими міжнародними інституціями з метою залучення міжнародні організації для отримання фінансової, технічної та інформаційної підтримки, а також для впровадження кращих практик у сфері соціальної роботи з мігрантами.

Для удосконалення соціальної роботи з мігрантами в Україні важливо впроваджувати комплексні підходи, що поєднують правову, соціальну, психологічну та інформаційну підтримку. Орієнтація на міжнародні стандарти, розвиток міжвідомчої співпраці та соціальних програм дозволить забезпечити ефективну інтеграцію мігрантів у суспільство.

ВИСНОВКИ

Організація соціальної роботи спрямована на подолання емоційних та психологічних травм, подолання мовного бар'єру, полегшення адаптації до життя в новій країні, допомога у подоланні перешкод, які можуть призвести до соціальної ізоляції, мобілізація та зміцнення власних внутрішніх ресурсів та здатності справлятися з проблемами, справлятися з життям у новому соціальному середовищі, розвиток потенціалу іноземця, налагодження зв'язків та робота з волонтерами.

Соціалізація мігрантів — це тривалий і багатосторонній процес, що вимагає підтримки з боку як самої людини, так і суспільства. Успішна соціалізація сприяє не тільки особистому розвитку мігранта, але й покращує соціальну згуртованість, розвиток місцевої спільноти та суспільства в цілому.

Підсумування результатів дослідження дає можливість сформулювати ряд висновків і рекомендацій, які мають як теоретичне, так і практичне значення.

На основі існуючих наукових досліджень та нормативно-правового забезпечення визначено дефініцію «міграція», її види та причини виникнення. Так, під міграцією розуміють соціальне явище, пов'язане з переміщенням людей з одного місця на інше під впливом зовнішніх факторів. В даний момент основні чинники, що безпосередньо впливають на міграційні настрої, котрі є політико-економічними за своїм характером. До видів міграції відноситься: зовнішня та внутрішня; постійна та тимчасова; економічна, політична, екологічна, освітня, сімейна; добровільна та вимушена; легальна та нелегальна; циркулярна та маятникова. До причин міграції належать: економічні, політичні, соціальні, екологічні, релігійні та інші.

Законодавче забезпечення прав мігрантів в Україні здійснюється у межах Концепції державної міграційної політики; Стратегії державної

міграційної політики України на період до 2025 року; Законів України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про імміграцію», «Про зайнятість населення» й іншими підзаконними нормативно-правовими актами.

Соціальна робота з мігрантами це задача міграційної та соціальної політики держави, яка повинна забезпечувати соціальну безпеку суспільства при виконанні необхідних умов поступального розвитку сучасного соціуму. Варто зазначити, що безпека соціуму залежить від умов існування громадян, які створює держава, до яких безумовно належить рівень соціальної роботи з мігрантами, мета якої є включення їх до соціального середовища та допомога у вирішенні соціальних проблем. Основними технологіями соціальної роботи з мігрантами є соціальна профілактика; соціальна діагностика, соціальна терапія, соціальна адаптація та соціальне консультування мігрантів.

Аналіз закордонного досвіду соціальної роботи з мігрантами дав змогу з'ясувати особливості цього процесу у США, ФРН, Чехії та Словаччині. На основі цього аналізу, в роботі зазначена необхідність імплементації закордонного досвіду у напрямках: подолання емоційних та психологічних травм; подолання мовного бар'єру; полегшення адаптації до життя в новій країні; допомога у подоланні перешкод, які можуть призвести до соціальної ізоляції; мобілізація та зміцнення власних внутрішніх ресурсів та здатності справлятися з проблемами, справлятися з життям у новому соціальному середовищі; розвиток особистого потенціалу іноземця; налагодження зв'язків та робота з волонтерами.

На основі практики соціальної роботи з мігрантами проаналізовано існуючий досвід в Україні, зазначено, що основна мета соціальної роботи з мігрантами це їх соціалізація, під яким розуміють процес інтеграції мігрантів у нове соціальне, культурне та економічне середовище країни перебування. Вона передбачає засвоєння норм, цінностей, правил поведінки та ролей, характерних для нового суспільства, одночасно

збереження елементів власної культурної ідентичності. Основними напрямками соціалізації в Україні: культурна соціалізація, соціально-економічна соціалізація, психологічна та емоційна адаптація, соціальна взаємодія та інтеграція в спільноту, освітня соціалізація.

Проаналізувавши сукупність практик соціальної роботи з мігрантами, ми дійшли невтішного висновку у тому, що у цілому соціальна робота з мігрантами в нашій країні є досить гнучкою, поєднує практики різної спрямованості і враховує специфіку регіонів. Подібна гнучкість частково зумовлена відсутністю уніфікованих практик соціальної роботи з мігрантами, що може бути проблемним аспектом для формування рекомендацій чи стандартів надання соціальних послуг мігрантам. Однак застосування різних сучасних практик та обмін досвідом з іншими країнами здатні підвищити ефективність системи соціальної роботи з мігрантами та їхніми близькими.

Нами розроблено та запропоновано рекомендації щодо покращення соціальної роботи з мігрантами, а саме: запропоновані дії щодо удосконалення соціальної роботи з мігрантами у напрямках: працевлаштування, оподаткування, організації соціального захисту, залучення громадських організацій до соціальної роботи з мігрантами; визначено основні соціальні технології по роботі з мігрантами на локальному рівні: соціальна профілактика, соціальна реабілітація, соціальна інтеграція, допомога у вирішенні проблемних питань, пов'язаних із соціальним забезпеченням; запропонована організаційна структура районного управління праці й соціального захисту населення; запропоновані методичні рекомендації щодо удосконалення соціальної роботи з мігрантами для органів публічної влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Т.Ф., Гончар Л.В., Куниця Т.Ю., Бибики Д.Д. Вимушені переселенці: соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки. Монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 240 с.
2. Григоренко І.О., Савельєва Н.М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. [для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц. педагогіка»]. Полтава: ПНПУ, 2017.
<http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10498/1/%d0%a1%d0%b0%d0%b2%d0%b5%d0%bb%d1%8c%d1%94%d0%b2%d0%b0%20%d0%a1%d0%be%d1%86%d1%96%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d0%b0%20%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%be%d1%82%d0%b0%20%d0%b7%20%d0%b2%d0%bd%d1%83%d1%82%d1%80%d1%96%d1%88%d0%bd%d1%8c%d0%be%20%d0%bf%d0%b5%d1%80%d0%b5%d0%bc%d1%96%d1%89%d0%b5%d0%bd%d0%b8%d0%bc%d0%b8%20%d0%be%d1%81%d0%be%d0%b1%d0%b0%d0%bc%d0%b8.pdf>
3. Державна міграційна служба України. URL:<https://dmsu.gov.ua/>
4. Дибаш М.В. Соціальна робота з мігрантами , біженцями та внутрішньо переселеними особами. Збірник наукових праць за матеріалами VII Всеукраїнської науково-практичної конференції URL:
http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15088/1/14_Dybash.pdf
5. Закон України «Про громадянство. України». URL:
[\[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text\]](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text).
6. Закону України «Про основні засади державної міграційної політики України». URL: [\[https://ips.ligazakon.net/document/JF56900A\]](https://ips.ligazakon.net/document/JF56900A)
7. Закон України «Про імміграцію». URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text>

8. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>

9. Капська А.Й., Завацька Л.М., Грищенко С.В. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. 248 с.

10. Конституція України. URL: [\https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

11. Концепція державної міграційної політики України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011#Text>].

12. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абриси К.: ВіРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.

13. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. К.: НІСД, 2018. 472 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-05/Migration_Politic_Print-fin-3178a.pdf

14. Міграційна політика в Україні що до іноземців. URL: https://r2p.org.ua/storage/documents/0a0603868eedd18b6e233f03ba508a998fe7fa3c_original.pdf

15. Москаленко В.В. Соціалізація особистості: монографія / В.Москаленко, К.: Фенікс, 2013. 540 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5319/1/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf

16. Моргай Л. Особливості роботи соціального працівника з мігрантами. Інноваційна педагогіка. Випуск 33. Т. 2. 2021. С.98-101.

17. Пікуль, Г. (2020). Понятійне поле та сутнісні характеристики імміграції у контексті сучасності. Аспекти публічного управління, 8(6), 81–89. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/download/828/806>].
18. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 1, ст.1 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>].
19. «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 1, ст.1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
20. «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 16, ст. 146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>
21. Порядок працевлаштування іноземців та осіб без громадянства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#n36>
22. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства. Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>
23. Про імміграцію. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text>
24. Про зайнятість населення. Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
25. Проект Закону України «Про основні засади державної міграційної політики» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF56900A?an=3>
26. Про Концепцію державної міграційної політики. Указ Президента України 662 від 30.05.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011#Text>
27. «Про зайнятість населення. Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

28. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>

29. Психологічна підтримка мігрантів – ключ до соціальної інтеграції у сфері соціального життя URL: <https://psychologist.com.ua/psixologichna-pidtrimka-migrantiv-klyuch-do-sotsialnoi-integratsii-u-sferi-sotsialnogo-zhittya>

30. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. Політичний менеджмент. № 2. 2006. С. 127-129.

31. Рюль В. О. Особливості соціальної роботи з мігрантами та їх сім'ями// Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Педагогіка. Соціальна робота / голов. ред. І.В. Козубовська. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2015. Вип. 36. С. 159–161 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/11598?mode=full>

32. Рюль В.О. Соціалізація дітей трудових мігрантів Закарпаття/Ужгород Видавництво ФОП Бреза А.Е. 2013. 222с

33. Світлов О.Р. Поняття «міграції» : сучасні погляди та можливі перспективи в контексті теорії соціальної мобільності URL: https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob16_33-42.pdf

34. Скільки іноземців проживало в Україні до війни і яка міграційна ситуація зараз? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3435/how-many-foreigners-lived-in-ukraine-before-the-war-and-what-is-the-current-migration-situation#skilki-inozemciv-prozivalo-v-ukraini-do-viini>

35. Слюсаревський М., Блинова О. Міграція як соціально-психологічне явище: види, функції, чинники та закономірності. Світогляд, №5 (55). 2015. С.14-54

36. Соціальна педагогіка: [підручник] / [за ред. проф. Д. Й. Капської]. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 256 с.

37. Сушик І., Петрик І. Робота з мігрантами в системі соціального забезпечення: зарубіжний досвід URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/249.pdf>
38. Фонд Бертельсмана. URL: <https://www.bfna.org/>
39. Шевчук С. Україні потрібно буде залучати мінімум 300 000 мігрантів щороку. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/35-mln-ukrainsiv-u-2033-mu-nadzvichayno- - - sotsiologinya-ella-libanova-pro-veliki-problemi-z- - v-ukraini-yaki-zarodilisya-shche-doviyni-shcho-z-tsim-robiti-25092023-16201>
40. Юськів Б. М. Глобалізація і трудоваміграція в Європі [Текст] : монографія / Б. М. Юськів. – Рівне : видавець О. М. Зень, 2009. 476 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/212999468.pdf>].
41. How Social Workers Help Immigrants. URL: <https://caseworthy.com/articles/how-social-workers-help-immigrants/>
42. Gut angekommen auf dem Arbeitsmarkt. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/themen/arbeit-und-soziales/ukraine-gefluechtete-arbeit-2166832>
43. Integrate cizinců. URL: <https://www.charita.cz/jak-pomahame/integrate-cizincu/>
44. Migration als Gegenstand der Sozialen Arbeit. URL: <https://www.fh-dortmund.de/microsite/jubilaem-soziale-arbeit-in-dortmund/ausstellung/jahre-soziale-arbeit-online-ausstellung-migration.php>
45. Charita. Česká republika. URL: <https://www.charita.cz/jak-pomahame/integrate-cizincu/>
46. OECD. Is migration good for the economy? URL: <https://www.oecd.org/migration/OECD+Migration+Policy+Debates+Numero+2.pdf>
47. Pracovním migrantom z Ukrajiny sa na Slovensku darí lepšie ako odídencom. URL: <https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/vyskum-oblasti-prace-socialnych-veci-institut-socialnej-politiky>

48. Špecifiká sociálnej práce s cudzincami URL: <https://www.kapacity.sk/informacia/specifika-socialnej-prace-s-cudzincami>
49. Sociální práce / Sociálna práca czech and Slovak Social Work. URL: <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2017-2.pdf>